

2026, 10 (3), 1398-1414 | Araştırma Makalesi

Muhammed Şükrî'nin Gece ve Deniz İsimli Kısa Hikâyesinin Teknik ve Tematik İncelemesi

İsmail Ekinci ¹

Öz

Bu çalışma, Muhammed Şükrî'nin "Gece ve Deniz/el-Leyl ve'l-Bahr" adlı kısa hikâyesini teknik ve tematik açılardan incelemeyi amaçlamaktadır. Araştırma, Şükrî'nin yaşam öyküsünün edebiyatındaki yansımalarını da ele alarak, yoksulluk, aile içi şiddet, göç ve geç öğrenilen okuma-yazma gibi bireysel deneyimlerin, öyküye hem tematik hem biçimsel derinlik kattığını göstermektedir. Çalışmada "Gece ve Deniz" öyküsü; Vedâd'ın yaşamı ekseninde yalnızlık, arzuların sınırları, hafıza, toplumsal yabancılaşma ve bireysel travmalar gibi çok katmanlı temaların işlenişi yönünden analiz edilmiştir. Dil ve üslup analizinde, Şükrî'nin klasik Arapça, Fas Arapçası ve çok dillilik üzerinden kurduğu anlatı yapısı dikkat çekmektedir. Bu dilsel çeşitlilik, metni hem yerel hem de evrensel düzeyde anlamlandırmayı mümkün kılmakta ve Fas kısa hikâyeciliğinin özgünlüğünü ortaya koymaktadır. Sonuç olarak, çalışma, "Gece ve Deniz"in modern Fas kısa hikâyeciliğinde bireysel psikoloji ile toplumsal tarih arasında kurduğu hassas dengeyi başarıyla temsil ettiğini ortaya koymaktadır. Araştırmada yöntem olarak nitel araştırma yaklaşımlarından edebi metinsel analiz ile sosyo-biyografik inceleme modelleri benimsenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Arap Dili ve Belagati, Modern Dönem, Edebiyat, Fas, Hikâye.

Ekinci, İsmail. "Muhammed Şükrî'nin Gece ve Deniz İsimli Kısa Hikâyesinin Teknik ve Tematik İncelemesi". *Türkiye İlahiyat Araştırmaları Dergisi* 10/3 (01 Eylül 2026): 1398-1414. <https://izlik.org/JA22YL89EC>. <https://doi.org/10.32711/tiad.1967795>

Geliş Tarihi	10.06.2026
Kabul Tarihi	02.09.2026
Yayın Tarihi	30.09.2026
*Bu CC BY-NC lisansı altında açık erişimli bir makaledir.	

A Technical and Thematic Analysis of Muhammad Shukri's Short Story Titled Night and Sea

İsmail Ekinci¹

Abstract

This study aims to examine Muhammad Shukri's short story "Night and Sea/al-Layl wal-Bahr" analysing it from technical and thematic perspectives. By considering the reflections of Shukri's life experiences on his literature, the research demonstrates how individual experiences such as poverty, domestic violence, migration, and delayed literacy contribute both thematic and formal depth to the story. In this study, the story "Night and the Sea" is analysed in terms of its treatment of multilayered themes such as loneliness, the limits of desire, memory, social alienation, and individual trauma centred around the life of the character Wedad. In the analysis of language and style, attention is drawn to Shukri's narrative construction, which integrates Classical Arabic, Moroccan Arabic, and multilingual elements. This linguistic diversity allows the text to operate on both local and universal levels and highlights the originality of Moroccan short story writing. In conclusion, this study demonstrates that "Night and Sea" successfully represents the delicate balance between individual psychology and social history in modern Moroccan short stories, illustrating Shukri's ability to weave personal experience and socio-cultural critique into a coherent and aesthetically sophisticated narrative. As a methodology for the study, textual analysis and socio-biographical examination models among qualitative research approaches were adopted.

Keywords: Arabic Language and Rhetoric, Modern Period, Literature, Morocco, Short Story.

Ekinci, İsmail. "A Technical and Thematic Analysis of Muhammad Shukri's Short Story Titled Night and Sea". *Türkiye Journal of Theological Studies* 10/3 (01 Eylül 2026): 1398-1414. <https://izlik.org/JA22YL89EC>. <https://doi.org/10.32711/tiad.1967795>

Date of Submission	10.06.2026
Date of Acceptance	02.09.2026
Date of Publication	30.09.2026
*This is an open access article under the CC BY-NC license.	

¹ Associate Prof. Dr., Ankara Hacı Bayram Veli University, Faculty of Theology, Department of Arabic Language and Rhetoric, Ankara, Türkiye, ismailekinci1980@gmail.com, orcid.org/0000-0003-2728-9097

Giriş / Introduction

Modern Arap edebiyatının en sarsıcı ve özgün seslerinden biri olan Muhammed Şükrî 20. yüzyılın ikinci yarısında Fas edebiyatının dönüşümünde belirleyici bir figür olarak kabul edilmektedir. Yoksulluk, okuma-yazma imkanından mahrum, toplumsal dışlanma ve şiddetle örülmüş bir çocukluk döneminden gelen Şükrî, kendi hayat deneyimini yalnızca bir yazınsal malzeme olarak değil, aynı zamanda bir varoluş tanıklığı olarak metinlerine taşımıştır. Özellikle otobiyografik üçlemesi (*el-Hubz el-Hâfi/Kuru Ekmek, Zemen el-Ahta/Hatalar Zamanı* ve *Vücuḥ/Yüzler*) ile tanınan yazar, kısa hikâye formunda da bireysel ve toplumsal yabancılaşmanın derin izini keşfetmiştir. “el-Leyl ve'l-Bahr/Gece ve Deniz” adlı kısa hikâyesi, bu yönüyle onun anlatı evreninde özel bir yere sahiptir ve hem teknik hem de tematik düzeyde modern Arap anlatısının sınırlarını aşan bir metin olarak değerlendirilmektedir.

Fas’ın sömürge sonrası kimlik arayışını, bireysel hafızanın travmatik kırılmalarıyla birleştiren Şükrî’nin öyküleri, Tanca kentinin toplumsal, ekonomik, sosyolojik, kültürel ve edebi çok katmanlı yapısını bir metafor düzleminde yeniden inşa eder. Bu bağlamda “Gece ve Deniz”, hem toplumsal hem de bireysel yalnızlığın temsili olarak okunabilir. Hikâye, deniz kıyısında geçen bir gecenin basit bir olay örgüsünden ibaret değildir; aksine, mekân, zaman ve bilinç arasındaki ilişkilerin modern tarzda bir anlatı tekniğiyle çözümlendiği, yoğun sembolik anlamlar taşıyan bir yapıya sahiptir. Bu yönüyle metin, sadece Fas edebiyatı içinde değil, genel olarak Arap kısa hikâye geleneğinde de anlatı tekniği ve tematik cesareti açısından önemli bir yenilik örneği oluşturur.

Çalışmanın amacı, Muhammed Şükrî’nin “Gece ve Deniz” adlı kısa hikâyesini modern Arap edebiyatı ve özellikle Fas anlatı geleneği çerçevesinde teknik, tematik, yapısal ve sosyokültürel açılardan incelemektir. Çalışma, eserin merkezinde yer alan yalnızlık, beden, dil ve arzu temalarını, yazarın genel edebî yönelimleriyle ilişkilendirerek çözümlemeyi hedeflemektedir. Bu bağlamda, öykü yalnızca bireysel bir trajedinin değil, aynı zamanda toplumsal bir sessizliğin anlatımı olarak da değerlendirilmiştir.

Çalışmada yöntem olarak, nitel bir çözümleme yaklaşımı benimsenmiştir. Metin, yakın okuma yöntemiyle incelenmiş; anlatı yapısı, karakter, sembolik unsurlar ve dil kullanımı açısından çözümlenmiştir. Ayrıca postkolonyal teori ve modern anlatı teknikleri çerçevesinde, metindeki “yerellik” ile “evrensellik” arasındaki gerilim irdelenmiştir. Böylece Şükrî’nin kısa hikâye sanatındaki özgün konumu hem modern Arap anlatı geleneği hem de Batı edebiyatı ile etkileşim bağlamında ortaya konulmuştur. “Gece ve Deniz” yalnızca bireysel bir kaderin değil, aynı zamanda modern Fas insanının kimlik arayışının, dilsel parçalanmışlığının ve toplumsal sessizliğinin temsili olarak ele alınmaktadır. Bu giriş bölümünün devamında yer alan çözümleme kısmı, Şükrî’nin anlatı estetiğini, dilsel cesaretini ve sosyokültürel eleştiri gücünü daha derinlemesine irdelemektedir.

1. Modern Dönem Fas’ta Hikâye

Arap edebiyatındaki Modern Dönem kısa hikâye geleneği, 20. yüzyılın başlarından itibaren Batı edebî biçimlerinden etkilenecek Arapça edebi tür dünyasında kendine özgü bir biçim oluşturmaya başlamıştır. Bu dönüşüm sürecinde geleneksel kıssa ve makâmât gibi anlatı biçimlerinin yanı sıra çeviri yoluyla gelen ve kalıplaşmış anlatıları kıran yeni hikâyecilik anlayışları ön plana çıkmıştır. Örneğin, Arapça kısa hikâye türünün gelişimini ele alan çalışmalar, bu edebî türün Batı kaynaklı etkilerle biçim kazandığını ve 20.

yüzyılın ortalarından itibaren Arapçanın modern anlatı araçlarıyla güncellenmiş bir ifade zemini bulduğunu belirtmektedir.³

Özellikle Kuzey Afrika bağlamında Fas Edebiyatı, Arap edebiyatı içinde hem sosyal ve siyasal dönüşümlere ayna tutması hem de özgün anlatı deneyimleri geliştirmesi açısından dikkat çekici bir örnek sunmaktadır. Fas modern hikâyeciliğinin ortaya çıkışı, sömürge sonrası dönemin toplumsal dönüşümleriyle sıkı bir bağ içindedir. Fas'ta halk arasında konuşulan 'ammîce Arapça ile yazılan kısa hikâyenin 1940'lı yıllardan itibaren dört evreden geçerek günümüze ulaştığı ifade edilmektedir; ilk çıkış, biçim arayışı, tematik çeşitlenme ve post-modern deneyimler. Bu evreler, tür arayışıyla birleşmiş sosyo-kültürel tepki biçimlerini içermektedir.⁴

İlk aşamalarda sömürge etkisiyle biçimlenen realist ve toplumsal odaklı anlatılar öne çıkarken; daha sonraki aşamalarda kimlik, dilsel çoğulculuk, kentleşme, göç gibi temalar yoğunluk kazanmaktadır. Bu süreçte yayınevleri, dergiler ve edebî derneklerin rolü de büyüktür; çünkü kısa hikâye, diğer türlere göre daha esnek ve hızlı üretilebilir oluşuyla Fas'taki edebî canlılığın biçimlenmesinde önemli bir yer tutmaktadır. Modern Fas kısa hikâyeciliğinde tematik olarak öne çıkan konular arasında sömürge sonrası kimlik krizleri, kent-kır gerilimi, kadın bakışı, göç, sınıf mücadeleleri ve dilsel kültür çatışmaları vardır. Örneğin "Muhammed Said er-Rayhani'nin Küçürek Öykülerinde Hürriyet Kavramı" başlıklı çalışmada, Fas Yazarlar Birliği üyesi olan 1968 doğumlu Muhammed Said er-Rayhani'nin çok kısa hikâyelerinde (kısır öykü) bağlamında özgürlük temasının ele alındığı görülmektedir. İçerik olarak doğrudan toplumsal ve siyasal bağlamlara değinen bu metinlerde biçimsel olarak da yoğunluk ve minimalist anlatım ön plana çıkmaktadır.⁵

Fas'taki kısa hikâye üretiminin Fransız koruması dönemi (1912-1956) ve bağımsızlık sonrası dönemle iç içe olduğu, fikrî ve edebî ortamın sömürge altındaki toplumsal yapının çözülmesinden ve yeni kimlik arayışlarından beslenerek geliştiği görülmektedir. Bu yönüyle Fas hikâyeciliği, yalnızca estetik bir form değil; aynı zamanda kimlik, toplumsal adalet ve edebî özerklik bağlamında bir edebî aktör haline geldiği müşahade edilmektedir. Bu modern dönem Fas kısa hikâyeciliğinde dikkat çeken bir özellik, yerel söylemle evrensel anlatı arasında kurulan köprüdür. Örneğin, Muhammed el-Zafzaf (ö. 2001) 1970'lerden itibaren yazdığı kısa hikâyelerde sıradan Fas halkının hayatını merkeze alarak; yerel Arapça ve gündelik mecazları kullanarak sosyal gerçekçilik eksenli bir anlatı

³ S. M. Badawi (ed.), *Modern Arabic Literature* (İngiltere: Cambridge University Press, 1997), 50; Halim Öznurhan, "Yirminci Yüzyılın İlk Yarısında Fas (Mağrip) Şiiri", *Avrasya Etüdları* 40/2 (01 Aralık 2011), 307; Joynal Abedin, "Arabic Short Story: Origin and Development", *International Journal of Humanities and Social Science Invention* 2/5 (2013), 52; Abdellatif Akbib, "Birth and Development of the Moroccan Short Story", *Rocky Mountain Review of Language and Literature* 54/1 (2000), 69.

⁴ Akbib, "Birth and Development of the Moroccan Short Story", 82; Turgay Gökgöz, "Modern Fas Romanına Bir Bakış", *Edebali İslamiyat Dergisi* 3/6 (2019), 19; Mevlüt Öztürk, "Muhammed Said er-Reyhânî'nin 'Yazarın Ölümü' Adlı Hikâye Koleksiyonunda Ölüm Teması", *Marife Dini Araştırmalar Dergisi* 22/1 (30 Haziran 2022), 379.

⁵ Orhan Oğuz, "Muhammed Said er-Rayhani'nin Küçürek Öykülerinde Hürriyet Kavramı", *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi* 5/12 (2018), 639; Öztürk, "Muhammed Said er-Reyhânî'nin 'Yazarın Ölümü' Adlı Hikâye Koleksiyonunda Ölüm Teması", 381.

tarzını benimsemektedir.⁶

Bu anlatı biçimi, dilsel olarak Fasîh Arapçanın yanı sıra Fas Arapçası (Darija) etki alanından kelime ve imgeler barındırmış, biçimsel olarak da daha kısa, yoğun ve çarpıcı anlatılar üretmiştir. Bu yönüyle Fas kısa hikâyeciliği hem içerik hem biçim olarak Arap modern hikâyeciliğinin özgün bir versiyonu haline gelmiştir. Fas'taki kısa hikâyeciliğin dönemselleşmesi de ayrıca dikkat çekicidir.⁷

Bu bağlamda, modern Fas kısa hikâyesi, yalnızca bireysel anlatıların ötesinde kolektif bir hafıza, sosyo-kültürel analiz ve edebî yenileşme zemini haline gelmiştir. Dilsel ve kuramsal düzeyde Fas kısa hikâyesi, hem Arap edebiyatının modern hikâye biçimini benimsemiş olmak hem de bölgesel özgünlüklerini korumak arasında bir denge kurar. Abdellatif Akbîb'e göre form açısından kısa hikâyede yoğunluk, çarpıcılık, eksilti gibi keskin edebî araçlar kullanılmaktadır. Ayrıca Fas bağlamında dilsel olarak Arapça-Darija geçişleri ve Fransızca ya da Amazig (Berberî) etkileri de görülebilmektedir. Bu dilsel çok katmanlılık, Fas hikâyeciliğini Arap edebiyatı içindeki tekdüze yapıdan ayırır. Ayrıca eleştirel literatürde, Fas kısa hikâyeciliğinin küçürek öykü ya da çok kısa hikâye gibi alt türlerle de geliştiği; bu alt türlerde biçime dair denemeler, sessizlik, boşluk, imge yoğunluğu gibi özellikler ön plana çıkmaktadır. Bu durum, Fas kısa hikâyesinde geleneksel anlatı sınırlarının aşılmasına işaret eder.⁸

Sonuç olarak, modern dönem Fas edebiyatında kısa hikâye, hem Arap edebiyatındaki genel modernleşme sürecinin bir parçası hem de yerel koşullarla bağımsızlaşan bir edebî türdür. Sömürge sonrası toplumsal dönüşümler, kentleşme, göç, kimlik gibi temalar eserlerin içeriğini şekillendirirken; biçimsel olarak da yoğunlaştırılmış anlatı, yerel dil unsurları ve deneysel yapıların birlikte kullanımı göze çarpmaktadır. Bu bağlamda Fas kısa hikâyeciliği, Arap modern hikâyesi içinde hem tarihsel hem de estetik açıdan özgün bir konuma sahiptir. Bu çalışma, akademik bir çerçeveye değerlendirildiğinde, kısa hikâye türünün hem Fas'taki edebî gelişimini hem de Arap dünyasında modern anlatı geleneğiyle kurduğu ilişkiyi ortaya koymayı amaçlamaktadır.

2. Muhammed Şükrî'nin Hayatı, İlmi ve Edebî Kişiliği

Muhammed Şükrî (1935-2003) 20. yüzyılın en özgün ve tartışmalı Faslı yazarlarından biri olarak modern Arap edebiyatında marjinal bireyin sesi ve bastırılmış gerçekliğin tanığı olarak kabul edilmektedir. 15 Temmuz 1935'te Fas'ın kuzeyinde, Rif Dağları'ndaki Beni Şiker köyünde dünyaya gelen Şükrî, erken çocukluk döneminde açlık, yoksulluk ve aile içi şiddetle dolu bir yaşam sürmüştür. Babasının zalimliği ve ekonomik sefalet nedeniyle ailesiyle birlikte Rif'ten göç ederek Tetuan'a, oradan da Tanca'ya yerleşmiştir. Tanca, o dönemde uluslararası statüde, İspanyol ve Batılı kültürlerin etkisinde kozmopolit bir liman şehridir ve bu çokkültürlü atmosfer, Şükrî'nin ilerideki yazınsal kimliğinin

⁶ Badawi, *Modern Arabic Literature*, 286; Abedin, "Arabic Short Story: Origin and Development", 52; Akbîb, "Birth and Development of the Moroccan Short Story", 83; Öztürk, "Muhammed Said er-Reyhânî'nin 'Yazarın Ölümü' Adlı Hikâye Koleksiyonunda Ölüm Teması", 383.

⁷ Akbîb, "Birth and Development of the Moroccan Short Story", 85.

⁸ Akbîb, "Birth and Development of the Moroccan Short Story", 87; Oğuz, "Muhammed Said er-Rayhani'nin Küçürek Öykülerinde Hürriyet Kavramı", 931; M. Selim İpek, "Arap Kadın Yazarlar", *Uluslararası Dil ve Çeviri Çalışmaları Dergisi* 4/2 (2024), 238.

temellerini atmıştır.⁹

Şükrî uzun süre okuma yazma bilmeden yaşamış, geçim sıkıntısı nedeniyle küçük yaşta çeşitli işlerde çalışmış, zaman zaman suç, açlık ve sokak yaşamı gibi marjinal alanlarda hayatta kalmaya çalışmıştır. 21 yaşında Tanca'da başladığı ilkökul eğitiminde hızla ilerleyerek okuryazar olmuş ve kısa sürede öğretmenlik yapabilecek düzeye gelmiştir. Okuma yazmayı geç öğrenmesi, onun edebiyatında hem bir varoluş teması hem de direniş biçimi olarak öne çıkar. Yazarın kendi ifadesiyle “okuma yazmayı öğrenmek, hayatta kalmanın yeni bir yolunu bulmaktır”. Bu durum, edebiyatının temelini oluşturan kendini yeniden yaratma düşüncesini açıklamaktadır.¹⁰

Şükrî'nin edebi kişiliği, yaşadığı toplumsal ve kişisel travmaların bir yansımasıdır. Yazılarında çocukluk açlığı, cinsel istismar, aile içi şiddet, yoksulluk ve suç dünyası gibi konuları cesurca ele alır. Bu temalar Arap edebiyatında çoğu zaman tabu olarak kabul edilmiş, dolayısıyla Şükrî'nin eserleri yayımlandıkları dönemde yoğun sansüre uğramıştır. Nitekim en meşhur eseri *el-Hubz al-Hâfi*, 1972'de yazılmasına rağmen Fas'ta 1983–2000 yılları arasında yasaklanmıştır. Eser, Tanca sokaklarında açlıkla, suçla ve cinsellikle yüzleşen bir çocuğun otobiyografik hikâyesini anlatır. Şükrî bu romanında fakirlerin cinsel yaşantısını değil, insanın onur mücadelesini anlattığını söyler. Eser, Paul Bowles tarafından İngilizceye çevrilmiş ve 1973'te Londra'da yayımlanmıştır.¹¹

Şükrî'nin anlatı üslubu yalın, sert ve doğrudandır. Okuma yazmayı yetişkinlikte öğrenmiş olması, diline yapaylıktan uzak, gündelik bir gerçekçilik kazandırmıştır. Rif Berbericesi, Fas Arapçası ve klasik Arapça arasında gidip gelen çok dilli bir anlatı yapısı, onun kimliğinin çok katmanlı doğasını yansıtır. Şükrî'nin dil seçimi aynı zamanda ideolojik bir tercihtir. Klasik Arapçayı bir kurtuluş dili olarak görürken, yerel dili dışlanmış halkın sesi olarak yeniden edebiyata taşımıştır. Bu çok dillilik, onun eserlerini postkolonyal Arap romanı geleneği içinde özgün kılar.¹²

Yazarın yaşadığı Tanca kenti, onun edebiyatının hem sahnesi hem karakteridir. Şükrî, “Tanca benim hikâyemdir, orada herkes aç, herkes sürgündür” demektedir. Şehrin kozmopolit atmosferi, Batılı yazarların (Paul Bowles, Jean Genet, Tennessee Williams) ve

⁹ Murad N. Mikhail, “Muhammad Shukri, al-Khubz al-hâfi: An Autobiography, 1935–1956”, *International Journal of Middle East Studies* 22/4 (1990), 504; Azzeddine Tajjiou, “Life as Struggle: Remembering Mohammed Shukri as a Moroccan & African Writer”, *Brolly: Journal of Social Sciences* 5/3 (2024), 141; Sevda Çetin, “Faslı Yazar Muhammed Şükrî'nin el-Hubzu'l-Hâfi Adlı Romanının Karakterler Bağlamında Analizi”, *Şarkiyat* 17/1 (2025), 187.

¹⁰ Muhammad Choukri, *Al-Khubz al-Hâfi: Sira dhâtiyya – Riwâya, 1935–1956* (London: Dar al-Saqi, 1982); Kenneth Lisenbee, “Mohamed Choukri: A Vagabond Turned into an Acclaimed Author”, *Morocco World News* (12 Kasım 2025); Ignacy Nasalski, “Unwanted Literature. A Case of the Moroccan writer Muhammad Şükrî”, *Studia Litteraria Universitatis Jagellonicae Cracoviensis* 11/1 (2016), 19; Çetin, “Faslı Yazar Muhammed Şükrî'nin el-Hubzu'l-Hâfi Adlı Romanının Karakterler Bağlamında Analizi”, 188.

¹¹ Choukri, *Al-Khubz al-Hâfi: Sira dhâtiyya – Riwâya, 1935–1956*; Nasalski, “Unwanted Literature. A Case of the Moroccan writer Muhammad Şükrî”, 20; Çetin, “Faslı Yazar Muhammed Şükrî'nin el-Hubzu'l-Hâfi Adlı Romanının Karakterler Bağlamında Analizi”, 189.

¹² Nasalski, “Unwanted Literature. A Case of the Moroccan writer Muhammad Şükrî”, 23; Tajjiou, “Life as Struggle: Remembering Mohammed Shukri as a Moroccan & African Writer”, 138; Çetin, “Faslı Yazar Muhammed Şükrî'nin el-Hubzu'l-Hâfi Adlı Romanının Karakterler Bağlamında Analizi”, 200.

yerel alt sınıfların bir arada var olduğu bir sınır mekân yaratır. Bu ortam, Şükrî'nin hem Batı edebiyatıyla temas kurmasına hem de Arap edebiyatının ahlaki sınırlarını zorlamasına neden olmuştur.¹³

el-Hubz el-Hâfi isimli eseri yalnızca bir otobiyografi değil, aynı zamanda 16. yüzyılda şövalye romanlarına ve kır yaşamını konu alan romanlara tepki olarak ortaya çıkan; toplumun aşağı tabakalarındaki düzenbaz, dalavereci ancak becerikli ve kurnaz bir kahramanın maceralarını işleyen roman türü olan pikaresk geleneğin Arap edebiyatındaki karşılığıdır. Eserde anlatıcı, sokaklarda sürünen, suça karışan, cinsel istismara uğrayan bir çocuğun gözünden dünyayı anlatır. Akademik literatürde bu anlatı tarzı “The Picaresque and the Abject Body (Pikaresk ve nesne bedeni)” olarak tanımlanmıştır. Şükrî'nin karakteri, klasik kahraman figürünün tersine, yenilmiş, kirlenmiş ama hâlâ direnen bir insandır. Bu yönüyle *el-Hubz el-Hâfi*, hem Arap dünyasında hem de Batı'da alt sınıfların anlatı biçimi olarak öne çıkmıştır.¹⁴

Şükrî'nin sonraki eserleri *Zemen el-Ahta'/Hatalar Zamanı* ve *Vücûh/Yüzler* ilk romanının devamı niteliğindedir. Bu üçleme, yazarın kendi yaşam öyküsünü farklı aşamalarda yeniden kurar. *Zaman el-Ahta'*da gençliğinde edindiği deneyimleri ve kimlik arayışını anlatırken, *Vücûh* eserinde Tanca'nın yozlaşmış ve parçalanmış toplum yapısını gözler önüne serer. Bu üç eser birlikte okunduğunda, yalnızca bir bireyin hikâyesi değil, aynı zamanda Fas toplumunun sömürgecilikten kurtulma sürecinin de bir panoraması sunulur.¹⁵

Yazarın edebiyatında cinsellik, şiddet ve açlık temalarının baskın oluşu, bazı eleştirmenler tarafından ahlaki yozlaşma olarak değerlendirilmişse de Şükrî bu temaları toplumsal tanıklık olarak işlemiştir. Onun amacı, ahlaksızlık değil, hakikati göstermektir. al-Jazeera tarafından yapılan bir incelemede, Şükrî'nin edebiyatı “sistemin dışına itilmişlerin kolektif belleği” olarak tanımlanmıştır. Ayrıca onun eserleri, edebiyatta alt tabaka bilincinin ve dilsel özgürleşmenin erken örnekleri arasında sayılmaktadır. Şükrî'nin yaşamı boyunca Batılı yazarlarla olan ilişkisi, edebiyatına uluslararası bir boyut kazandırmıştır. Paul Bowles onun yakın dostu ve ilk çevirmenidir; Jean Genet ve Tennessee Williams'la Tanca'da sık sık buluşarak yazı üzerine tartışmıştır. Bu ilişkiler, Batı'da tanınırlığını artırsa da Arap dünyasında Batı'ya teslimiyet suçlamalarına yol açmıştır. Ancak Şükrî bu eleştirilere, “edebiyatın sınırı yoktur, sadece insan vardır” diyerek karşı çıkmıştır.¹⁶

Yazarın edebiyatı, Fas'ın sömürge sonrası kimlik bunalımını da derinlemesine yansıtır.

¹³ Lisenbee, “Mohamed Choukri” (12 Kasım 2025); Hassan Ait-el-Ouali, “The Picaresque, the Abject Body, and Masculinity in Mohamed Choukri's Autobiography For Bread Alone”, *Ars Aeterna* 16/2 (2024), 105; Çetin, “Faslı Yazar Muhammed Şükrî'nin el-Hubzu'l-Hâfi Adlı Romanının Karakterler Bağlamında Analizi”, 202.

¹⁴ Şahbender Çoraklı, “Pikaresk Roman ve 'Pikaro' 'Jokab'”, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 2/28-29 (2013), 25; Ouali, “The Picaresque, the Abject Body, and Masculinity in Mohamed Choukri's Autobiography For Bread Alone”, 111; Çetin, “Faslı Yazar Muhammed Şükrî'nin el-Hubzu'l-Hâfi Adlı Romanının Karakterler Bağlamında Analizi”, 198.

¹⁵ Mikhail, “Muhammad Shukri, al-Khubz al-hâfi: An Autobiography, 1935–1956”, 506; Çetin, “Faslı Yazar Muhammed Şükrî'nin el-Hubzu'l-Hâfi Adlı Romanının Karakterler Bağlamında Analizi”, 199.

¹⁶ Tajjiou, “Life as Struggle: Remembering Mohammed Shukri as a Moroccan&African Writer”, 144; Linda Nassâr, “Muhammad Shukri. Sırat al-Kitâbah wa-Rihlat al-Waja”, *el-Jazeera* (Erişim 12 Kasım 2025).

Rifli, Berberî, Arap, Müslüman ve Batı etkisinde bir birey olarak, çoklu kimlikleri arasında bir denge kurmaya çalışır. Bu çaba, modern Arap romanında kimlik tartışmalarına katkı sunar. Şükrî, dilin, sınıfın ve bedenın bastırıldığı bir toplumda, bunları edebi bir direniş biçimine dönüştürmüştür.¹⁷

Muhammed Şükrî 15 Kasım 2003'te Rabat'ta vefat etmiş, Tanca-Marşan Mezarlığı'na defnedilmiştir. Ölümünden sonra eserleri yeniden değerlendirilmeye başlanmış, Fas'ta sansür kaldırılmış ve Şükrî modern Fas edebiyatının simge isimlerinden biri olarak kanona dahil edilmiştir. Günümüzde onun eserleri, hem Arap edebiyatında otobiyografi türünün sınırlarını genişlettiği hem de postkolonyal kimlik tartışmalarına ışık tuttuğu için akademik araştırmalarda sıklıkla ele alınmaktadır. Şükrî'nin yaşamı, kelimenin hem maddi hem ruhsal anlamda ekmek uğruna verilen bir mücadelenin simgesidir. Edebiyatı, bireysel kurtuluşun olduğu kadar, susturulmuşların kolektif hafızasının da ifadesidir.¹⁸

Kaynak taramalarında Muhammed Şükrî'nin otuzdan fazla eseri olduğu görülmektedir ancak yazara aidiyeti kesin olan eserleri şunlardır:

1. *el-Hayme*: Kısa öykü, deneme niteliğinde bir eserdir. İlk baskısı 1985 yılında yapılmıştır. Çalışmada incelenen Gece ve Deniz isimli kısa hikâye bu kitapta yer almaktadır. Kitapta yer alan tüm hikâyeler sırasıyla şu şekildedir: Şanslı Erkekler, Üç Ağız, İmkânsız, Örumcek Ağı, Gece ve Deniz, Garip Ceset, Küçük Firdevs, Ayakta Duran Sürüngenler, Peygamberin Nalını, Çadır, Güç, Dul Adamlar 1 ve 2, Ayşe.

2. *el-Hubz el-Hâfi/Kuru Ekmek*

3. *Zemen al-Ahta'/Hatalar Zamanı*

4. *Vücûh/Yüzler*

5. *Mecnûn el-Verd/Gül Delisi*

6. *Mucrimûn/Suçlular*

7. *es-Sûk el-Dâhiliyye/İç Pazar*

8. *Jean Genet fî Tanca/Jean Genet Tancâ'da*

9. *Tennessee Williams fî Tanca/Tennessee Williams Tancâ'da*

10. *Paul Bowles fî Tanca/Paul Bowles Tancâ'da*

3. "Gece ve Deniz/el-Leyl ve'l-Bahr" İsimli Hikâyenin Çevirisi

İçinde, kıyının yalnızca ona ait olduğu duygusu belirdi. Ondan uzakta, Hindâvî isimli yaşlı bir adam topallayarak ufalanmış ekmeği deniz kuşlarına atıyordu. Durdu. Sahilin küçük evlerini gözden geçirdi. Çoğunun kapıları sökülüştü. Bütün barlar kilitliydi. Kısa boylu Hindâvî, sepetindeki kırıntıları silkeleyerek sahilden uzaklaşıyor, küçük bir

¹⁷ Lisenbee, "Mohamed Choukri" (12 Kasım 2025); Nasalski, "Unwanted Literature. A Case of the Moroccan writer Muhammad Şukrî", 26; Çetin, "Faslı Yazar Muhammed Şukrî'nin el-Hubzu'l-Hâfi Adlı Romanının Karakterler Bağlamında Analizi", 201.

¹⁸ Mikhail, "Muhammad Shukri, al-Khubz al-hâfi: An Autobiography, 1935–1956", 506; Tajjiou, "Life as Struggle: Remembering Mohammed Shukri as a Moroccan&African Writer", 141; Çetin, "Faslı Yazar Muhammed Şukrî'nin el-Hubzu'l-Hâfi Adlı Romanının Karakterler Bağlamında Analizi", 202.

sürü de onu takip ediyordu. Bedensel engeli nedeniyle kel başı hafifçe yana eğilmişti. Birkaç kuş hala onu takip ediyordu. Ayakkabılarını çıkardı ve çantasıyla birlikte kuma attı. Ilık bir yağmur başladı. Damlalar saçlarının arasından geçiyordu. Ayaklarını dalgaların hafif vuruşuna bıraktı. Gözlerini kapatarak yüzünü kaldırdı. Damlalar, açık ağzına sızıyordu. Bunu, ağın altındayken zevkle yapıyordu. Ayakkabısını ve çantasını aldı ve çıplak ayakla, ayak izlerine bakarak yürüdü. Hüznü derinleştirdi ama bunun ne anlama geldiğini açıkça anlayabileceği bir şey çağrıştırmıyordu. Sahil boyunca uzanan uzun patikada jelatinimsi bir su birikintisini geçti. Atlas Bar'a girdi. "Bloody Mary" istedi. Islak saçlarını kurutmak için tuvalete girdi. Bir köşede, genç bir erkek ve sessizce hıçkırarak genç bir kadın vardı. Sigara içiyor, içki içiyor ve kısık bir ses ve heyecanla konuşuyordu. Nadya iş arkadaşından başka biri değil diye Yüce Allah'a yemin ediyordu.

İngiliz bar sahibinin arkadaşı olan yabancı şöyle dedi: - Bu günlerde ne kadar da bol yağmur var!

Bar sahibi şöyle dedi: - Fas'ta sel yılı bu.

Vedâd uzun koltuğa oturdu ve ikisinin konuşmasından tek kelime anlamadan onları izledi. O ve yabancı birbirlerine baktılar ve gülümsediler. Genç adam, madeni parayı müzik kutusunun jeton girişine koydu. Arkadaşı hıçkırmayı bıraktı. O'na bir gülücük attı. Saçını ve yüzünü okşadı, sonra elini kendi elinde tuttu. Plak çalmaya başladı: "Aman Tanrım! Ben hatalı olanım, ama o... ama o... onun acı çekmesine izin verme..."

Kapı sertçe açıldı ve sarhoş Zübeyde içeri girdi. İnek gözleri vardı. Uzun boyluydu ve vücudu, savaştan muzaffer dönen bir alayın neşesine hazırdı. Vedâd ile öpüşerek selamlaştı. Barmen ona bir kadeh şarap ve şeker koydu. Kaşığı doldurdu ve kadehinin içinde karıştırdı. Vedâd düşündü. Nebîl de bazen birayı, hızla sarhoş olmamak için biraz tuzla karıştırıp içiyordu. Zübeyde, Vedâd'a dedi ki: - Üç gündür, her gece iki veya üç saatten fazla uyumadım.

Ayakkabılarını çıkardı ve yalınayak durdu.

- Bu beni kusmaktan alıkoyuyor. Başım şişiyor.

Vedâd, boğazında konuşma arzusunun sıkıştığını hissetti. Rüya görmeden onlarla yatanları düşündü. Denize baktı. Ufuk bulutluydu, gece çöküyordu ve yağmur cama çarpıyordu. Bar sahibi ve arkadaşı konuşuyorlardı. Hüzünlü Vedâd'ın aklında güzel kokulu bir çiçek yerleşti. Sevdiği ama asla sahip olamadığı şeyler üzerindeki büyüğü ona acı veriyordu. Boş kadehe tahammül edemedi. Barmene doldurması için işaret etti. Şiddetli bir gök gürültüsünün ardından şimşek çaktı. Zübeyde sıçradı. Vedâd'a gizemli bir bakış attı. Deniz ve gökyüzü hiddetleniyordu. Zübeyde dedi ki: - Gök gürültüsüne dayanamıyorum.

Birdenbire salonda beyaz bir kedi belirdi. Yalvarırcasına ve ölüyormuşçasına Zübeyde'ye baktı. Zübeyde korkuyla ona baktı. Vedâd'a dedi ki: - Ön kalbe yakın görüyor musun?

Vedâd şaşırdı: - O sadece bir kedi.

- Her kedi her zaman sadece bir kedi değildir. Annem balık yıkıyordu ve etrafında bir kedi masumca miyavlıyordu. Onu kovmak istediğinde, kedi anneme saldırdı ve dişlerini ve pençelerini ellerine geçirdi. İki gün sonra kedi eve geri döndü. Annem onu cezalandırmak için bir yol buldu. Onu küçük bir odada hapsetti. Günler sonra kapısını açtık. Zorlukla hareket eden bir hayalet gibiydi. Yürüyemiyordu. Bakışları çığlıncaydı.

Görünüşü korkutucuydu. Anneme dedim ki: - Onu besleriz ve su veririz.

Annem bağırdı: - Asla. Açlıktan ölecek. O şeytan tarafından ele geçirilmiş. Şeytanı içinde öldürmeliyiz. Onu yiyecek hiçbir şey bulamayacağı uzak bir yere götür!

Onu, ben ve küçük kardeşim Mustafa, bir sepete koyduk ve uzaklara götürdük, çorak bir araziye bıraktık. Kardeşimden ben dönene kadar orada beklemesini istedim. Neden diye sordu? Belki yaşar diye, ona yiyecek ve su arayacağımı söyledim. O: - Bunu anneme söyleyeceğim dedi.

Onu bırakıp geri döndük. O zıplıyor, boş kutuları ayaklarıyla fırlatıyordu ve ben açlıktan ölecek olan kediye karşı üzgündüm. O gece annem kedi spazmına yakalandı. Sabah, kardeşim ve ben yiyecek ve içecek alıp, eğer hala hayattaysa onu kurtarmak için kediye aramaya gittik. Onu bulamadık. Annemi, birinin onu alıp ilgilenmek için götürdüğüne ikna etmeye çalıştım. Annem dedi ki: - Asla. Ruhu, bütün gece bana fısıldayan o hayalette geçmiş olmalı.

Annem bu olaydan sonra yıllarca yaşadı, ancak kedinin hayaletinden ölümüne kadar asla kurtulamadı.

- Ve bu yüzden bugün, annenin kedilerden intikam alma arzusu seni zorluyor.

- Ben mi? Asla, ama artık hayvanların hiçbirini beni mutlu etmiyor.

Zübeyde barmenden onların kadehlerini doldurmasını istedi. Vedâd, Mîlûd el-Farisi'nin kedisini hatırladı. Bekardı. Güzel kedisini kendi yediği şeylerle beslerdi, onu kendi eliyle yıkardı, yatağında uyurdu. Yaşlanıp hastalandığında ve güzel tüyleri dökülmeye başladığında, banyo küvetini suyla doldurdu, kediye ensesinden tuttu ve boğulana kadar üzerine bastırarak onu boğdu.

Şarkı şöyle diyordu: "Aptallıklarda vakit kaybederken yirmi yaşındaydım."

Günlüğünü çıkardı ve içine şunları yazdı: "Umut sadakattir ve varsayım iyi niyettir. Ortaklaşa sevdiğimiz serseri bir kadın uğruna, nefret ettiğim bir insana kaç kez sarıldım ki!"

Vedâd'a sevgiyle baktı. Vedâd sordu: - Ne yazıyorsun?

- Hatıralar...

"İnsanların gecesi ve çıplaklığın gecesi. Vahşi bir gece. Terk edilmiş. Ölü bir farenin etrafında dövüşen benim gibi iki böceğin gecesi. Mecusilerin gecesi. Mecusiler kasvetli geceyi severlerdi."

Pencerenin yanında oturmuş, yıldızları seyrediyor ve yazıyordu; Vedâd ise, gecelikleriyle, yatağın kenarına uzanmış, ayakları yerdeydi.

Birdenbire biraz can sıkıntısı hissetti ve yazıverdi. "İnsanlar acı çeker, çünkü Allah acı çekmez. O üzülmez, çünkü her şeyi bilir. Ama biz insanlar, az şeyi bildiğimiz için çok acı çekeriz."

Artık düşüncelerini nasıl seçeceğini bilmiyordu. Kadehinden bir yudum aldı. Vedâd, onun yanında kendini yetim hissediyordu. Onun bir geleceği vardı. Üniversite eğitimini bitirecek ve felsefe hocası olarak mezun olacaktı. Başka bir kadın onun eşi olacaktı. Ama ben, sevmediğim adamlarla uyumaya devam edeceğim.

Onu kovmak aklına geldi, hayır, onun dairesinde onu asla yapamazdı, ama kalbinin atışları hızlanmaya başladı, sonra fikrini değiştirdi ve anlamadığı düşüncelerini yazmaya dalmışken ona sevgiyle baktı.

Nebîl kumun üzerinde oturup, ellerini dizlerinin üzerine kenetlemişti; Vedâd ise zavallı sinirlerini yatıştırmak için denizin kenarında yürüyordu, su ayaklarını yalıyordu.

Daha canlı bir şekilde geri döndü. O, bir deftere düşüncelerini yazıyordu. Düşündü. O, sapsız bir gül gibi. Sonra kendisi için şöyle yazdı: Orman gecesi, sahil gecesinden daha iyidir. Sesleri severim; baykuşu, yarasayı, cırcır böceğini, kurbağayı, tilkiyi. Ama burada her şey bu kumların içine gömülmüş.

Deniz onlara kendi içinde ikiye bölünmüş gibi göründü: Yeşil renk yakındı, mavi renk uzaktı. Deniz ufku, sisle kaplanmış beyaz çiçeklerden oluşan bir tarla oluşturunuyordu.

Eliyle bir avuç kum tuttu. Gözleri, alevli bir arzuyla onun gözlerindeydi. Gözlerini kapattı. Onun nefesinin yüzünü ısıttığını hissetti. Bir avuç kumu tutan eli gevşedi. Sarıldılar. Vücudunun sıcaklığıyla onu daima baştan çıkaran bir ter aktı.

Bar boyunca dizilmiş yüzlere bir bakış attı. Barda oturan yalnız genç bir adam, bir gülle konuşuyor ve önünde buna şahitlik eden kadına ne söylediği hakkında danışıyordu. Vedâd, herkes tarafından arzulandığını hissetti. Semîr, onu izliyor, paltosundakini satışı sunuyordu. Onların sırayla kendisine tecavüz ettiğini hayal etti. Bar erkeklerle doluydu. Beş ya da altı barcı, her biri Vedâd'dan daha fazla içiyordu. Kadehini burada içiyor ve başka yerlerde de kadehler onu bekliyordu. Vedâd, bu şekilde arzu edildiğinde kendinden nefret ediyordu. Nebîl dışında birinin onu sevmesinden korkuyordu. Şehvette biraz aşk olduğuna inanıyordu. Müşterisi ona iyi bir fiyat ödüyordu. Yaşlı ve evliydi. Ona karşı nazikti, ancak bu gece gelmemişti.

Nebîl günlüğüne şunları yazmıştı: Vedâd'ı sadece benden uzakta olduğunda anlıyorum. Hayatım, boyutlarını farklılaştıran uzaklıkta kendi varlığıyla bir ilişkiye sahiptir. Müziği bile, sadece eterik dalgalar şeklinde bana gelen kadarıyla tadabiliyorum. Uçsuz bucaksız uçuruma bakmam yeterli olduğunda, doğal görünüşüm daha ilhamlı görünüyor. O zaman başım dönüyor ve aklım, akıl hastanelerinde elektroşokla tedavi edilenlere olduğu gibi, üzerime çöken ısrarlı vesveselerden yıkanıyor. Benim gerçek benliğim, çılgın lambasıyla aydınlatan deniz fenerinin diğer kıyısında duruyor. Kendileriyle akıllı, insanlarla deli olan bu insanlardan bıktım.

Faşlı bir Zenci içeri girdiğinde Vedâd hala yalnızdı. Yakışıklı ve zarıftı. İki kişiyle aynı masaya oturdu ve plajda bir kızı boğulmaktan nasıl kurtardığını anlatıyordu. Birdenbire yüksek sesle dedi ki: - İyiliği takdir etmeyen insanlardan nefret ediyorum.

Vedâd ona bakmaktan kendini alamadı. Dolgun alt dudağının üzerinde ağzı ve dili boş bir ifadeyle, sağ gözüyle ona göz kırptı. Düşündü: Beni bir tuzağa düşürdü. Keşke ona bakmasaydım. Hiçbir zaman bir Zenci ile uyumadım.

Küçük bir kız eli boşlukta uzanmış bir şekilde içeri girdi. Vedâd ona yaklaşması için işaret etti. Uzattığı elinden tuttu.

- Adın ne?

- Rahme.

- Peki annen nerede?

- Dışarıda beni bekliyor.

Ona bir madeni para verdi ve kibarca gönderdi.

Vedâd, omzuna neşeyle konan yabancı (Mağripli) bir el gördü. Sırtında kaydığını hissetti. Ona dokunan ilk Zenciydi. Ona gizemli bir şekilde baktı. Ona gülümsedi. Gözleri sevinçliydi. Ona hiçbir konuda doyamayacağını hayal etti. Bu duygu onun için şekillenmişti; kendisi arzu etmeden onu arzulayan bir erkeğin önünde, derinliklerin gecesi.

Sakin kaldı. Tırnağını sırtına bastırdı ve sonra şöyle dedi:

- Mutlu musun?

Hiçbir şey söylemeden ona baktı. Ona, hiçbir cezayı hak etmeyen bir çocuk gibi göründü. Onu yanağından öptü. Nefesi sıcaktı ve sarhoştı. Kendini en vahşi yerlerde hayal etti. Kalktı ve dışarı çıktı, arkasından gelen yırtıcı sarhoşların ve Zencinin bakışları arasından.

Tanca 1968.¹⁹

4. Hikâyenin Teknik ve Tematik İncelemesi

4.1. Teknik İnceleme

Muhammed Şükrî'nin "Gece ve Deniz/el-Leyl ve'l-Bahr"i, ilk bakışta küçük bir kıyı kasabasının bir gecesine odaklanan, ancak dikkatli okunduğunda insan ilişkilerinin, toplumsal kırılmaların ve kişisel yalnızlaşmanın ve kopuşun detaylı bir psikolojik tablosunu çizen bir hikâyedir. Öykünün anlatımının merkezinde Vedâd yer alır; çevresindeki kişiler (Zübeyde, Nebîl, yabancılar, Hindâvî, küçük Rahme vb.) ise yalnızca figüratif öğeler değil, Vedâd'ın iç dünyasının farklı tonlarını, arzularını, korkularını ve hatıralarını açığa çıkaran aynalar olarak işlev görürler. Bu yapısal merkezlenme, tekniğin yakın üçüncü tekil bakış ve yer yer serbest dolaysız anlatım karışımıyla sağlanır; anlatıcı çoğunlukla Vedâd'ın algıları, duyguları ve zihinsel çağrışımları üzerinden dünyanın anlamını örer ve böylece okur için sahne hem dışsal bir realist kesit hem de içsel bir bilinç akışı hâline gelir.

Öykünün mekân kurgusu -sahil, Atlas Bar, deniz, kum, patika- hem fiziksel hem de sembolik düzeyde işlevseldir. Deniz, metinde yinelenen bir motif olarak hem özgürlük hem de tehlike hem çekim hem de uzaklaşma anlamları taşır; Vedâd'ın denize bakışları ve ayaklarını suya bırakması, onun hem huzur arayışını hem de kendi içindeki bölünmüşlüğü deneyimleme biçimini dışa vurur. Kıyı kasabası, ele alınıp biçimiyle postkolonyal bir coğrafyanın izdüşümünü andırır: kapıları sökülmiş evler, kilitli barlar, farklı etnik ve ulusal kökenlerden gelen karakterlerin aynı mekânda kesişmesi, ekonomik çöküş ve sosyal erozyon hissini güçlendirir. Mekânın betimlenişindeki detaycılık - yağmurun damlaları, kumun jelatinimsi su birikintileri, saçtan süzülen yağmur-Şükrî'nin duyusal anlatısal ustalığını belirtir; bu duyusal yoğunluk, okurun öykü atmosferine tam katılımını sağlamaktadır.

Zamanın kullanımı ise huzursuz edici ve döngüseldir: gece, yağmur ve fırtına motifleri öyküye ağırlığını verir; gece yalnızlığı, isteksizlik ve erotik gerilim için uygun bir zemin oluştururken, fırtına ve şimşegin varlığı duyusal yükselmeyi ve anlık aydınlanmaları

¹⁹ Muhammed Şükrî, *el-Hayme* (Köln: Menşurâtü'l-Cemel, 1985), 85.

simgeler. Metnin başındaki sakin, içe dönük ritimle bar sahnesinin daha dışa dönük, gürültülü ve karmaşık atmosferi arasında kurulan zıtlık, anlatısal gerilimi sürekli canlı tutar. Zamanın kullanımı ayrıca kişisel tarihle kolektif tarih arasına bir çizgi çizer: Vedâd'ın yazdıkları, günlük ve iç monologları, anıları, metni hem bireysel hem de kültürel belleğin taşıyıcısına dönüştürür.

Dil ve stil bakımından öykü modernist eğilimleri anımsatır. Şükrî'nin cümle örgüsü zaman zaman kesik, içe dönük ve şiirsel bir yoğunluğa ulaşır; betimleyici pasajlarda kullanılan yoğun imgesellik, gerçekliğin yüzeyini delip altındaki psikolojik katmanlara erişmeyi hedefler. Olay örgüsünün doğrudan hatlarıyla sürülmesinden çok, atmosferin ve ruh halinin inşası ön plandadır; bu yönüyle kısa hikâye formu, klasik olay temelli anlatı geleneğinden ayrılır ve modern kısa öykünün an ve durum merkezli estetiği ile örtüşür. Diyaloglar, karakterleri tanımlamada ve sosyal ortamların dokusunu aktarmada işlevseldir: Sokak ağzı, argo ve küçük detaylar (madeni para, müzik kutusu, içki uygulamaları) metnin toplumsal gerçekliğini destekler.

Biçimsel bir değerlendirme yapıldığında, Şükrî'nin kısa hikâye pratiği, yoğunlaştırılmış görüntüler ve ekonomiyle seçilmiş diyaloglarla ilerleyen bir yapı gösterir. Olay örgüsünde bir tür açık uçluluk vardır. Anlatı kesin kapanış yerine, duygusal ve vicdani çözümlerle sonlanır; bu, okurun metinle düşünmesini ve boşlukları doldurmasını zorlar. Bu strateji, modern kısa hikâyenin okurla kurduğu ortak üretim düzlemini güçlendirir. Ayrıca, öyküdeki bireysel travma anlatıları ve aile mitleri (annenin kediden korkusu gibi) metnin kolektif bellekle temasını kurar; bireysel öyküler, toplumsal anlatılarla eklemlenir.

4.1. Tematik İnceleme

Tematik olarak öykü, yabancılaşma, arzusun sınırları, hatıra ve vicdan yükü, hayvan-insan ilişkileri, sınıf çöküşü ve geçmişin hayaletleri gibi çok katmanlı motifleri işler. Özellikle acı ve bilme üzerine yapılan aforizmalar (ör. "İnsanlar acı çeker, çünkü Allah acı çekmez...") öyküde varoluşsal bir sorgulamaya kapı aralar. İnsanın sınırlı bilgisi ve bunun doğurduğu acı, metnin etik ve felsefi dokusunu oluşturur. Aynı zamanda öykü, arzusun toplumsal koşullar tarafından nasıl şekillendirildiğini gösterir; Vedâd'ın arzu nesneleri, ekonomik ve toplumsal düzen içinde piyasa değerine dönüştürülmüş gibidir, bu dönüşüm, metnin ironik ve eleştirel tonunu besler.

Şükrî, figürleri yüzeysel şablon karakterlere indirgemekten kaçınır; her karakterin davranışı Vedâd'ın perspektifinden süzülmüş olsa da anlatı içinde kendi ağırlığı ve geçmişiyle belirir. Hindâvî'nin topallığı ve ekmek kırıntıları, yoksulluğun fizyonomisini taşıırken, Zübeyde'nin canlı fiziği ve dönüp dolaşan korkuları hem cinsellik hem de travma temalarını açar. Özellikle hayvan motifleri (kedi, kuşlar) çok katmanlıdır: kedi, Zübeyde'nin çocukluk korkularını ve aile mirasını somutlaştırırken, Vedâd'ın hatırladığı başka bir kedinin boğulması hikâyesi, modern kent yaşamının şiddet ve bakım arasında kurduğu çelişkiye dikkat çeker. Karakterler arasındaki cinsiyet ve güç ilişkileri, öykü boyunca örtük bir şekilde tartışılır: Vedâd'ın arzusu ve başkalarının ona bakışı, eşcinsel ve heteroseksüel gerilimlerin karmaşık örüntüsünü yansıtır; Nebîl ile Vedâd arasındaki samimiyet, birlikte anlama ve uzaklığın paradoksunu doğurur.

Postkolonyal ve tarihsel bağlama dair okuma, özellikle coğrafi işaretler (Fas/Tanca), çöküşlü karakterler (İngiliz, Faslı, Siyahi vb.) ve ekonomik çöküntü imgeleri üzerinden önem kazanır. Bu unsurlar, metni yerel bir realitenin ötesine taşır ve sömürge sonrası

toplumsal kırılmaların kültürel yansımalarını tartışmaya açar: mekân, farklı kimliklerin karşılaşma alanı olarak gösterilmekle kalmaz, aynı zamanda güç, ötekileştirme ve dayanışma imkânlarını da sergiler. Şükrî'nin dili, bu gerilimleri dramatize etmek için hem yerel söylem öğelerini hem de evrensel insan olgusunu kullanan bir köprü işlevi görür.

Sonuç / Conclusion

Bu çalışmada modern Fas kısa hikâye geleneği bağlamında Muhammed Şükrî'nin “Gece ve Deniz/el-Leyl ve'l-Bahr” adlı öyküsünü teknik ve tematik açılardan incelenmiştir. Araştırmanın bulguları, hem Fas kısa hikâyesinin modernleşme sürecini hem de Şükrî'nin bireysel yaşam deneyimlerinin yazarın anlatı estetiğine nasıl yansıttığını ortaya koymaktadır. Modern Fas kısa hikâyesi, sömürge sonrası toplumsal dönüşümlerin, kentleşmenin, sınıf çöküşlerinin ve kimlik krizlerinin edebî dile taşındığı bir alan olarak hem bireysel öykülerin hem de kolektif bellek unsurlarının sentezlendiği bir tür sunar. Bu bağlamda Fas kısa hikâyesi, yalnızca estetik bir tür olmanın ötesine geçerek toplumsal ve kültürel bir tanıklık niteliği kazanmıştır.

Şükrî'nin hayatı, eserlerinin temel yapısını şekillendiren bir ön koşuldur. Yoksulluk, aile içi şiddet, göç, iş hayatının zorlukları ve geç öğrenilen okuma-yazma becerisi, onun edebiyatında hem bireysel hem de toplumsal bir travmanın göstergeleri olarak karşımıza çıkmaktadır. Yazarın yaşadığı Tanca kenti, çokkültürlü yapısı ve kozmopolit liman ortamı ile onun anlatı dünyasının hem sahnesi hem de karakteri haline gelmiştir. Çalışma sonucunda, Şükrî'nin öykülerinin, özellikle “Gece ve Deniz”in, yazarın yaşam deneyimlerinin doğrudan bir izdüşümü olduğu; ancak bu deneyimlerin bireysel sınırların ötesine geçerek Fas toplumunun sömürge sonrası kimlik sorunlarını, toplumsal kırılmaları ve alt sınıfın deneyimlerini temsil ettiği görülmüştür. Bu bağlamda Şükrî, kendi kişisel tarihini, modern Fas insanının tarihsel ve kültürel travmalarıyla iç içe geçiren bir anlatı stratejisi geliştirmiştir.

Eserin tematik analizinde, yalnızlık, arzu, hafıza ve toplumsal yabancılaşma öne çıkmaktadır. Hikâyedeki Vedâd karakteri, bireysel trajediyi ve toplumsal izolasyonu temsil ederken, diğer figürler karakterin iç dünyasının farklı tonlarını açığa çıkaran aynalar olarak işlev görür.

Deniz ve gece motifleri, özgürlük, tehlike, çekim ve uzaklaşma gibi sembolik anlamlar taşır; bu unsurlar aracılığıyla hikâye, bireyin içsel çatışmalarını ve varoluşsal yalnızlığını metaforik bir düzlemde sunar. Ayrıca, zamanın parçalı ve döngüsel kullanımı, bilinç akışı ile harmanlanarak karakterin psikolojik yoğunluğunu güçlendirir ve postkolonyal Fas toplumunun tarihsel kırılmalarıyla paralellik kurar.

Teknik olarak, Şükrî'nin öyküsü modernist anlatı teknikleriyle örülüdür. Anlatıcı konumu çoğunlukla Vedâd'ın perspektifine odaklanır, yakın üçüncü tekil bakış ve bilinç akışı yöntemleriyle okurun karakterin iç dünyasına doğrudan nüfuz etmesi sağlanır. Dil seçimi, klasik Arapça ile Fas Arapçası arasındaki geçişler ve çok dillilik hem edebî estetiği hem de ideolojik bir duruşu yansıtır. Bu durum, metni hem yerel hem de evrensel düzeyde anlamlandırmayı mümkün kılar ve Fas kısa hikâyeciliğini Arap edebiyatı içindeki tekdüze yapıdan ayıran özgün bir özellik olarak öne çıkar.

Çalışmanın önemli bulgularından biri de Şükrî'nin öykülerinde beden ve toplumsal normların temsildir. “Gece ve Deniz”de bedensellik, yalnızca erotik bir unsur olarak değil, bireyin dünyayla ilişkisini ve toplumsal kısıtlamalara karşı duruşunu gösteren bir

araç olarak işlev görür. Arzuların, ekonomik ve sosyal koşullar tarafından şekillendiği bu yapı, öyküyü yalnızca bireysel bir trajedi değil, aynı zamanda toplumsal eleştirinin bir aracı hâline getirir. Hayvan motifleri (kedi ve kuşlar) ve geçmişin hayaletleri, karakterlerin iç dünyasını, aile ve toplumsal tarihle ilişkilerini açığa çıkaran sembolik işlevler taşır.

Öte yandan “Gece ve Deniz”, Şükrî’nin toplumsal, kültürel ve dinsel tabulara karşı geliştirdiği doğrudan bir söylemsel direnişin anlatısal yansıması olarak okunmalıdır. Yazarın edebiyatında sıkça tartışma konusu olan ve geleneksel çevrelerce ahlak dışılık, müstehcenlik ya da kutsala saygısızlık gerekçesiyle yöneltilen eleştiriler, bu öykü bağlamında da karşılık bulmaktadır. Şükrî; marjinal yaşantıları, erotik gerilimleri, bedensel arzuları ve bireyin varoluşsal krizlerini açık bir dille görünür kılarak yerleşik ahlaki ve dinsel normları sarsar. Ancak bu durum, yalnızca kışkırtıcı bir üslup tercihi değil; alt sınıfın, ötekileştirilenlerin ve bastırılmış arzuların üzerindeki toplumsal baskılara karşı bir itiraz niteliğindedir. Öyküye yöneltilen estetik veya etik eleştirilerin aksine metin, kurguladığı bu cesur ve filtresiz atmosferle toplumsal ikiyüzlülüğü deşifre etmekte ve bireyin hem kutsalla hem de otoriteyle kurduğu gerilimli ilişkiyi realist bir direniş zeminine taşımaktadır.

Sonuç olarak çalışmada ele alınan hikâye, modern Fas kısa hikâyeciliğinde bireysel psikoloji ile toplumsal tarih arasında kurulan hassas dengeyi başarılı bir biçimde yansıtmaktadır. Şükrî, öyküde hem biçimsel hem de tematik olarak Arap kısa hikâye geleneğine katkıda bulunmuş, bireysel travmayı evrensel bir deneyime dönüştürmüş ve dilin, bedeninin ve mekânın sınırlarını yeniden tanımlamıştır. Eser, modern Arap anlatısında kimlik, toplumsal yabancılaşma ve dilsel çok katmanlılığın temsil edildiği örnek bir metin olarak değerlendirilebilir. Ayrıca bu çalışmanın, Şükrî’nin yaşam deneyimlerinin ve Fas toplumsal bağlamının öyküye nasıl derinlik ve özgünlük kazandırdığını göstermesi açısından edebiyat araştırmaları için önemli bir referans niteliğinde görülmesi beklenmektedir.

Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme
Etik Beyan	Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Yapay Zeka Beyanı (Yazar/lar)	Bu çalışmanın hazırlanması sürecinde herhangi bir yapay zekâ aracı kullanılmamıştır.
Benzerlik Taraması	Yapıldı – Turnitin
Etik Bildirim	turkiyeilahiyat@gmail.com
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.
Yazar Katkıları	Tek Yazarlı
Peer-Review	Double anonymized - Two External
Ethical Statement	It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.
Artificial Intelligence Statement (Journal)	The author declares that no artificial intelligence tools were used in the preparation of this study. In the event that artificial intelligence is used, the author bears full responsibility for the scientific content, analyses, and conclusions of the study.
Plagiarism Checks	Yes - Turnitin
Conflicts of Interest	The author(s) has no conflict of interest to declare.
Complaints	turkiyeilahiyat@gmail.com
Grant Support	The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.
Author Contributions	Single Author

Kaynakça | References

- Abedin, Joyanal. "Arabic Short Story: Origin and Development". *International Journal of Humanities and Social Science Invention* 2/5 (2013), 50-54.
- Akbib, Abdellatif. "Birth and Development of the Moroccan Short Story". *Rocky Mountain Review of Language and Literature* 54/1 (2000), 67-87. <https://doi.org/10.2307/1348420>
- Badawi, S. M. (ed.). *Modern Arabic Literature*. İngiltere: Cambridge University Press, 1997.
- Choukri, Muhammad. *Al-Khubz al-Hâfi: Sîra dhâtiyya Riwâya, 1935–1956*. London: Dar al-Saqî, 1982.
- Çetin, Sevdâ. "Faslı Yazar Muhammed Şukrî'nin el-Hubzu'l-Hâfi Adlı Romanının Karakterler Bağlamında Analizi". *Şarkiyat* 17/1 (2025), 183-203. <https://doi.org/10.26791/sarkiat.1572969>
- Çoraklı, Şahbender. "Pikaresk Roman ve 'Pikaro' 'Jokab'". *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 2/28-29 (2013), 23-32. <https://izlik.org/JA34SS79GE>
- Gökgez, Turgay. "Modern Fas Romanına Bir Bakış". *Edebali İslamiyat Dergisi* 3/6 (2019), 17-29. <https://izlik.org/JA78XZ93XB>
- İpek, M. Selim. "Arap Kadın Yazarlar". *Uluslararası Dil ve Çeviri Çalışmaları Dergisi* 4/2 (2024), 228-247. <https://izlik.org/JA26HH45HE>
- Linda Nassâr, "Muhammad Shukrî. Sîrat al-Kitâbah wa-Rihlat al-Waja. *el-Jazeera*. Erişim 12 Kasım 2025. <https://www.aljazeera.net/culture/2022/12/17>
- Lisenbee, Kenneth. "Mohamed Choukri: A Vagabond Turned into an Acclaimed Author". *Morocco World News*. 12 Kasım 2025. Erişim 12 Kasım 2025. <https://www.morocoworldnews.com/2012/07/151001/the-controversial-mohamed-choukri-a-vagabond-turned-into-an-internationally-acclaimed-author/>
- Mikhail, Murad N. "Muhammad Shukri, al-Khubz al-hâfi: An Autobiography, 1935–1956". *International Journal of Middle East Studies* 22/4 (1990), 504-506. <https://doi.org/10.1017/S0020743800034498>
- Nasalski, Ignacy. "Unwanted Literature. A Case of the Moroccan writer Muhammad Şukrî". *Studia Litteraria Universitatis Iagellonicae Cracoviensis* 11/1 (2016), 15-26. <https://doi.org/10.4467/20843933ST.16.003.4897>
- Oğuz, Orhan. "Muhammed Said er-Rayhani'nin Küçürek Öykülerinde Hürriyet Kavramı". *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi* 5/12 (2018), 930-943. <https://izlik.org/JA49MY63MT>
- Ouali, Hassan Ait-El-. "The Picaresque, the Abject Body, and Masculinity in Mohamed Choukri's Autobiography For Bread Alone". *Ars Aeterna* 16/2 (2024), 100-125. <https://doi.org/10.17846/aa-2024-16-2-100-125>
- Öznurhan, Halim. "Yirminci Yüzyılın İlk Yarısında Fas (Mağrip) Şiiri". *Avrasya Etüdleri* 40/2 (01 Aralık 2011), 301-324. <https://izlik.org/JA65ST53HA>
- Öztürk, Mevlüt. "Muhammed Said er-Reyhânî'nin 'Yazarın Ölümü' Adlı Hikâye

Koleksiyonunda Ölüm Teması". *Marife Dini Araştırmalar Dergisi* 22/1 (30 Haziran 2022), 377-418. <https://doi.org/10.33420/marife.1103780>

Şükri, Muhammed. *el-Hayme*. Köln: Menşurâtu'l-Cemel, 1985.

Tajjiou, Azzeddine. "Life as Struggle: Remembering Mohammed Shukri as a Moroccan & African Writer". *Brolly: Journal of Social Sciences* 5/3 (2024), 137-146.